

Írta: Molnár László

JELENSÉGEK III.

A nyolcvanas évek közepén láttam először az azóta már megszűnt Felsőpetényi Nevelőotthon családi csoportjait, ahová többször visszajártam őszintén csodálni, méltatni eredményeiket.

Egyszerűen zseniális volt a szakmák együttműködésének eredménye: építész, belsőépítész és egy nem mindennapi gyermekvédelmi szakember meghaladva a kor általános szemléletét olyan lakótereket alakítottak ki, ahol a csoportképzés és az individualizált nevelés optimális feltételeit teremtették meg.

A korrekt tájékoztatás azt kívánja, mondjuk el, hogy a minisztérium felismerte az egyedülálló lehetőséget és támogatta az átalakítást.

Aurája volt az otthonnak, akár egy műalkotásnak, de valóságos gyermeki élet volt élhető benne. Tárgyi környezete, berendezés-kultúrája visszafogottan, mondhatni tapintatosan képviselt egy elérhető nívót.

A felzárkóztatás igényét, mintegy húzóerőt fogalmazták bele a környezetbe, ami szinte sugárzott az otthon rejtett szegleteiből is. A reálisnak látszó társadalmi esély hihetőségében, nem pedig retorikájában volt jelen. Talán ez ragadott meg igazából.

Azt hiszem eredetileg óvodáson volt – a széles korhatár bevezetése előtt –, így nagy lehetett a kísértés, hogy túlzottan didaktikussá, egy nagy bemutató-óvodává váljék az egész. Sikeresen elkerülték e könnyen elkövethető hibát, és helyesen azonosított szükségletekre építették a gyerekek mindennapjait.

Az a pedagógiai közhely és elvárás, hogy a gyerekek érezzék sajátjuknak, amit mi annak szánunk, itt Felsőpetényben mást jelentett, értelmet kapott.

A gyerekeknek sok személyes holmija volt – dobozban őrzött fényképek, levelezések, ami jól elkülönült a mindenki által használatos eszközöktől és tárgyaktól. Felcímkezett és nevükkel ellátott befőtteket láttam, amit nem szakkörön készítettek, hanem az otthonként élhető otthonban; a parkban gyűjtött fenyőmagoncok egy közös „csemeteóvodába” kerültek, és a fajtát jelölő táblára a gyerekek neve is felkerült, akárcsak később, mikor végleges helyükre ültették a fenyőket.

A kis dolgok a maguk életszerűségükben egy biztonságot adó környezetben a hétköznapiakat egy a gyermekek számára személyes, elfogadható történetiséggé alakították.

Ezek az apróságok valójában igen nagy dolgok. Fontosabbak a gyerekek életében, mint azok a fák, amelyeket „híres emberek” és nagykövetfeleségek ültetnek el egy gyermekotthon parkjába. Az előbbi személyes, az utóbbi nem az.

A gyerekekről feljegyzéseket készítettek, olyasmit, amit egy élettörténet-könyvbe szokás, ami nálunk még új keletű és szinte kizárólag a (volt) csecsemőotthonok és a nevelőszülők ismerik.

Nem annyira a csoportok munkaterve volt meghatározó, hanem az egyéni fejlesztés, ami többnyire hasonlított az azóta törvénnyel bevezetett egyéni gondozási-nevelési tervre. Mai fejünkkel azt mondhatnánk, biztos egy minőségbiztosítási rendszerrel garantálták eredményességüket. Akkor még híre sem volt a minőségbiztosításnak, a minőség biztosító a vezető személye volt.

Feltűnő volt akkor is, és azóta is hajlamos vagyok észrevenni, ha a szakmai munka kultúrája meghaladja az idehaza szokásosat, és keresem az okát, miként máshol az alacsony színvonalú munkavégzés okait elemzik.

Jóformán semmi sem következett a kialakított rendszerből, szinte teljesen a vezető személye volt a meghatározó. Ez persze nyugtalanító körülmény is lehetett volna, de így igaz a történet.

Rendkívüli energiájába került nap mint nap fenntartani a követelményszintet. Azt is elmondta, ne gondoljam, hogy tartósan belsővé válik az igény.

Eszembe jut, hogy egyszer megfigyeltem egy tőlünk távoli országban a teljesen tiszta márványburkolatot milyen alaposan takarítják a metróban. Megvallom, kis időbe telt, hogy megértsem: ettől tiszta. Mi rendszerint akkor takarítunk, amikor már „van mit”, és inkább kijavítjuk – ha tudjuk – a hibákat, mintsem törekednénk megelőzni azokat.

A lankadó figyelem erodálja a minőséget. Ha egy hét szabadságra megy – mondta az igazgató – , azt egy kívülálló még nem veszi észre az otthon munkáján, de ő, akár egy zongoraművész, már látja a baljós jeleket, az elmaradt napi gyakorlás, az ellenőrzés hiányát.

Be kell látni, hogy nem a velencei kézműves mesterek alaposságának (az artigianatonak) a hagyománya él tovább a gyermekvédelemben, s hogy mi mindennek kell(ene) fontossá, jelentőssé válnia, abban is csak látszólagos az egyetértés.

Ma már tudom, hogy a felsőpetényi otthon egyszeri volt és megismételhetetlen. Egy jól exponált állóképet őrzünk emlékezetünkben, mintha az örökkévalóság volna. Pedig a való élet dinamikusan változik, jó és kivételes, ha évekig fenntartható a lendület, az igényesség, a minőség.

Számos otthon, lakásotthon működik magas színvonalon, csendesen belesimulva a hétköznapiakba. Szurkolok nekik, hogy intim világukat sokáig megőrizték.

A lakásotthonok sérülékenyek, attól jók, ami veszélyük is ugyanakkor, személyfüggők. Nemcsak nálunk, mindenhol a világban, de normalizáltabb, társadalomba illesztettebb működési forma a nevelőszülői gondozás mellett aligha van.

A fővárosi Szilágyi utcai Gyermekotthonnak több lakásotthona és a jórészt teljesen önállóan működött Szondy utcai lakásotthon is – sajnos már múlt időben – sajátosnak tekinthetők voltak. Olyan önkormányzati bérlakások voltak ezek, amelyekben az előző, többnyire alsó középosztályhoz tartozó lakók bútorait is részben megtartották.

Ez a szemlélet és gyakorlat fontos üzenetet hordoz, amit talán könnyű megfejteni. Mindenesetre az ott élő fiataloknak sikerült.

A lakások egy részében tanulásban akadályozott fiatalok laknak nagyfokú önállósággal.

Az ember életében a bejárható iskolai, munkahelyi és lakásutak rendszerint szinkronban vannak. Meghatározó családi gyökereinkről most ne is szóljunk. .

„Hazugságmentesnek” nevezem azokat az otthonokat ahol a munkatársak, a pedagógia, a lélektan mellett a társadalom mélyebb megismerésére és megértésére is törekednek.

Ez jól látható a gondozói, családgondozói munkán, de az enteriőrök is árulkodnak minderről. Példaértékűnek látom a zamárdi lakásotthont, ahol az alakulás és a későbbi működési feltételek megteremtéséért a már szintén nem létező anyaintézménnyel folytatott kisülési napi konfliktusokat együttes élményként élték meg a gyerekek és gondozóik. Pedagógiai hasznot kovácsoltak belőle, nem kellett élethelyzeteket modellálni, mert egy doboz olajfestékért folytatott abszurd küzdelem, a lakásotthon kialakításának mindenben közös mozzanatai szorosra fonta a gyermekek és a személyzet kapcsolatát.

Ha nem a gyermekvédelem határain túl keresem a felüdülést, mindig felkeresem őket, mert érzem, hogy az én hitelességem forrása is csak a tapasztalatból származhat.

A lakásotthon vezetője egy megszűnt nevelőotthon igazgatóhelyettese volt korábban, aki „természetesen” ellenezte az otthon bezárását. A lakásotthonban szakmai személyisége kiteljesedhetett, és ma már mindenütt hirdeti, hogy jó döntés volt a nevelőotthon megszüntetése. Azt hiszem, hogy ez a fajta hitelesség nem fokozható.

Náluk az észszerűség határáig – sokszor szükségből – mindent maguk építettek, készítettek, az új gyermekek fogadására együtt készültek, vásároltak. Munkájuk sikere már kezd kamatozni, jól láthatók a sikeres életkezdések.

Napi működésünk, emberi alaptervekenységeink központi színtere a lakás, szükségleteinknek – a miénknek! – kell tárgyasulnia benne, akár gyerekek vagyunk, akár felnőttek, akár gondozottak, akár családban és annak minden változatos formájában élők.

Válogatásom igazságtalan mindazokkal szemben, akiket nem említek, nem ismerek, de bízom abban, hogy az írás szerény erejével őket is erősítjük, egyben szakmai környezetüket, a kollégáikat, fenntartójukat, működtetőjüket is támogatjuk a valódi értékek felismerésében.

A tanárnak készülő József Attila a „szépség koldusainak” nevezte a pedagógusokat. Vajon hogyan nevezte volna a lakásotthonban dolgozókat?